

OD DEZINTEGRÁCIE KU KOOPERÁCII (Alebo kde a kam pláva loď nášho sveta?)

JOZEF PAUER, Filozofický ústav SAV, Bratislava

Je ešte kam ísť? Je súmrak nášho sveta definitívny? Zostúpili sme na dno jeho i našich možností? Alebo je tu po dlhej noci aj nádej svitania? Temno súčasnosti, hnilobné bažiny rozpustených protikladov sa môžu stať aj výzvou a živnou pôdou, z ktorej možno vyťažiť vlastnú tvár, dospieť k vnútornej premene, a nielen k premenovávaniu či k permanentnej *perestrojke*, zvrátenej na diabolský kruh striedania mocenských garnitúr...

Na lodi bláznov. Dnes si už viac menej uvedomujeme, že výmena režimu nevedie automaticky k lepšiemu politickému a spoločenskému usporiadaniu. Vo výparoch večne sa začínajúcej, k tomu istému sa navracajúcej transformácie, ktorá poznamenáva naše dezorientované pohyby na dne, strácajú sa jasné kontúry hráčov i divákov, striedajú sa len tabule s nápismi v rukách kaukliarov, ktorí moderujú túto hru bez pravidiel, hru na pravidlá. V nej je už zrejmé, že rivalita troch dominantných politických projektov 19. a 20. storočia sa skončila: konzervatizmus, liberalizmus a komunizmus ako politické projekty striedavo dominovali celému 20. storočiu. Tieto masové politické vízie sprostredkovali realizáciu určitej konkrétne vymedzenej politiky. Z pohľadu našej prítomnosti je zaujímavé, ako po dosiahnutí svojho víťazstva liberalistický projekt, ktorý sa snažil dávkovať rozmanité paliatíva a ponúkať kompromisy medzi komunistickým a tradicionalistickým projektom, sa vlastne ocitol vo vákuu a svojimi impulzmi pokračovať v expanzii je stále viac sebadeštruktívny a úpadkový. Napriek tzv. globalizácii, v ktorej zatiaľ ide skôr o snahy uskutočňovať imperiálne túžby (anglo-americké?) finančnej oligarchie, očividnou sa stáva absencia, a teda naliehavá potreba globálneho myslenia zo strany veľmocí, akými sú USA, Čína, Rusko a mala by byť EÚ. Ani jedna z nich sa zatiaľ nespráva ako taká vedúca sila, ktorá by dokázala a mala vôľu rekonštruovať dnešný skrachovaný svet.

Náš svet nie je iba vo finančnej kríze. Nie sme v situácii cyklickej krízy. Nachádzame sa uprostred globálnej systémovej krízy, v ktorej je na vážkach budúcnosť európskej civilizácie. Žiadna z postihnutých strán, v Európe ani v Amerike, sa zatiaľ k tejto kríze nepostavila s dajakou kompetentnou koncepciou vysporiadania sa s ňou. Pričom od nášho postoja k nej závisí to, či sa európska civilizácia sama uvrhne do novej doby temna, alebo prežije a nájde opäť svoju vlastnú tvár. Hlavnou otázkou v takto poblúdenej, dezorientovanej dobe je otázka spôsobu usporiadania našich životov. Náš svet dnes pôsobí ako loď bláznov na ceste k stroskotaniu a blázní v jej posádke sa navzájom presviedčajú, aby akceptovali systém, ktorý ich vedie do záhuby. A podobne ako v Platónovom podobenstve o lodi chorého štátu je pán lode najvyšší a najsilnejší

medzi všetkými na lodi, ale zle počuje a vidí a takisto slabo sa vyzná v lodnej plavbe. A plavci sa medzi sebou bijú o kormidlo, hoci sa kormidelníckemu umeniu neučili.

Od neviditeľnej ruky k zneviditeľneniu spoločnosti. A aký je ten dnešný systém? Pri len trochu pozornejšom pohľade na našu súčasnosť v období po druhej svetovej vojne je zjavné, že od 70-tych rokov 20. storočia sme systematicky likvidovali civilizáciu, ktorá spočívala na produkcii prostriedkov a podmienok udržiavania, zlepšovania a posilňovania ľudského života. Procesy prebiehajúce v západnom svete od sedemdesiatych rokov minulého storočia sa odvíjajú v akcelerovanej podobe aj u nás od začiatku 90-tych rokov. Takmer sme zničili sami seba tzv. voľným trhom, privatizáciou, jednostrannou likvidáciou iných foriem vlastníctva, dereguláciou infraštruktúry, nie sme ďaleko od toho, aby sme Mochovce a Gabčíkovo nahradili veternými mlynmí... A tak aj náš (?) štát sa ocitol v rukách celého radu absolventov rýchlokurzov dobrého správania pre bábky, ktorým stačia zamatové rukavičky a poslušnosť, aby sa pohodlne cítili v neviditeľných rukách finančnej oligarchie. Jej záujmy úspešne reprezentuje systém nezávislých (súkromných) centrálnych bánk (od Svetovej po národné centrálné banky), ktorý jej umožňuje stavať sa nad vládu v zahraničných i domácich záležitostiach tak vlastného štátu, ako aj iných štátov. Táto oligarchická črta liberalizmu je tou povestnou "neviditeľnou rukou". A práve teraz nám prehrabáva naše vrecká.

Dezintegrácia sveta je taká hlboká, že ťažko možno vysledovať jej najvlastnejšie korene, ale jej prejavy sú viditeľné v každom jeho kúte vrátane Slovenska. Žijeme ešte v jednom a tom istom štáte, keď jedni za svoju prácu dostávajú mzdu pol milióna i viac korún mesačne a iní päť tisíc? Hovorím o zamestnaných, nie o nezamestnaných! Taký štát predsa nemôže byť ten istý pre ľudí s takými priepastne rozdielnymi príjmami za svoju prácu. Nie je ťažké predstaviť si závratnú rozdielnosť životných štandardov pri takejto strate miery v odmeňovaní práce, a teda aj v postojoch k vlasti, k inštitúciám privátneho i verejného života, k iným ľuďom a vôbec k životu. Nepredstaviteľná dezintegrácia. Ak si spomenieme na výrok M. Thatcherovej o tom, že "nič také ako spoločnosť neexistuje", a stále prevládajúci fiskálny jazyk monetarizmu, ktorý hovorí to isté, potom je zrejmé, že nič iné ako atomizáciu, rozpad Západu ani nemožno očakávať, pokiaľ s tým niečo neurobíme.

V samých základoch takejto ekonómie a s ňou spojených ideológií sú zapustené deštruktívne materiálne a ideové faktory a naše problémy neprekonáme, pokiaľ ich nebudeme chcieť vidieť, poznať a na základe takéhoto poznania ich zmeniť. Veľké nebezpečenstvo pramení v nás samých. V našich zvykoch, návykoch, v každodennej poklesnutej kultúre i v ekonomickom myslení je zabudovaný posun od prieraznej, na pokrok orientovanej produktívnej spoločnosti k post-produktívnej, post-industriálnej, dekadentnej kultúre "konzumnej spoločnosti". Zvyky, ktoré sme kultivovali vo svojom hlade po uskutočnení postindustriálnej utópie, sa stali kultúrnymi reflexmi, ktoré v súčasnosti formujú takú verejnú mienku tzv. väčšiny, ktorá opätovne vo svojom rozhodovaní uprednostňuje nepravdivé, nespravodlivé, v konečnom dôsledku seba-deštruktívne riešenia. A u nás, kde sme si ešte ani poriadne neužili "slasti" konzumnej spoločnosti a hlad po nich rastie, je táto situácia oveľa zradnejšia. Bez uvedomenia si tohto nebezpečenstva, tak v rozsahu civilizácie, ako aj v dimenziách kontinentov

a štátov, bez vedomia toho, že pramení priamo v nás samých, nemožno dospieť k možnosti všeobecného ozdravenia hospodárstva a spoločnosti, a najmä tej demokratickej, ktorá sa otvára každej podobe nečestnej kalkulácie a podvodu, ako aj tyranským sklonom "malých" i "veľkých" napoleonov. Bez takéhoto poznania sa stále viac približujeme k útesu vlastnej záhuby.

Dezorientácia a potreba navigátorov. Dnešný svet ako celok je jeden komplexný problém systémovej krízy, ktorej podstatou je odklon od produktívne orientovanej spoločnosti a uviaznutie v nástrahách spoločnosti jednostranne orientovanej na konzum. Znamená to deštrukciu infraštruktúry, čo zhubne vplyva na energetické sústavy, vodné sústavy, vzdelávací systém, systém zdravotnej starostlivosti. Všetko, čo je potrebné pre fungujúce hospodárstvo, vhodné pre produkciu, sa oslabuje a likviduje. A východiskom z takejto krízy môže byť len podstatná zmena životného postoja, rozhodujúci obrat k zodpovednosti za život a voči životu a s tým súvisiaca zmena hodnôt, pravidiel hry a zásad, ktoré túto krízu vyvolali. Nestačia čiastkové zmeny hodnôt. Zatiaľ sme len svedkami mánie znižovania rozpočtu, čo ženie krajinu hlbšie a hlbšie do insolventnosti. A dav, aj dav intelektuálov, to nechce vidieť ani tomu čeliť. Želá si len "opravy", vláda a verejná mienka v súladnej tuposti sa domnievajú, že na všetko existuje dajaké univerzálne minútové lepidlo, dajaká legislatívna úprava tu, iná zasa tam, inde zasa zníženie dane a ešte inde jej zvýšenie, tu zasa zmrazenie dôchodkových výdavkov a, samozrejme, neustále zvyšovanie nákladov na živobytie či dačo iné, čo ten bordel opraví. No nič z toho nefunguje. A niet "lodivoda", ktorý by tú zblúdenú loď štátu a sveta z krízových vôd vyviedol. Pretože hlavný problém je v posádke, ktorá je dezorientovaná a lodivod nemyslí, ale koná podľa okamžitých túžob dezorientovaného krdľa. A nikto nechce vidieť, že ochorela duša a treba ju liečiť. Prvý krok je návrat k nej, k starostlivosti o ňu.

Ale v súvislosti aj s týmto najväčším problémom súčasnosti, problémom chorej duše a zlej starostlivosti o ňu, musím opätovne pripomenúť aj historickú úlohu osobnosti, a teda absenciu opravdivých "lodivodov" nielen v politike, ale aj v iných sférach spoločenského života. Tomuto svetu chýbajú osobnosti s kontemplatívnou hĺbkou, s výškou ideálov, s vizionárskou prenikavosťou, s historickým vedomím takého Platóna či Mikuláša Kuzánskeho, ktorý disponoval aj úžasnými negociačnými schopnosťami (práve aj vďaka platónskemu dedičstvu dokázal rozhodne prispieť k opätovnému zjednoteniu cirkvi na Florentskom koncile) a so vznešenosťou Jany z Arku, ktorej konanie je živým obrazom *agapé* - hlboký zmysel jej tragickej a vznešenej obete pre spoločné dobro sa inkarnoval do vzniku národného štátu. Ale my disponujeme ich duchovným odkazom, ktorý je živou súčasťou našich dejín, sú tu pre nás, dávajú sa nám, len sa im treba otvoriť a prijať ich.

A pod tým všetkým sa tají problém, ktorý stojí pred človekom, tak pred jednotlivcom, ako aj pred spoločnosťou, vlastne neustále: výzva stať sa tým, kým vo svojej pravde je. Pretože nestačí vymeniť masku, vyhlásiť nové heslá, prijať novú módu, začať s prestavbou len preto, aby všetko zostalo po starom. A tak sa aj stalo. Všetci sa prezliekli, a nič sa nezmenilo. Problém, pred ktorým stojíme dnes, je teda odveký problém ľudstva: buď náhradkové opravy a prestavby, alebo vnútorná premena. Pretože vždy ide

o život. Či bude dobrý, alebo zlý. A aká bude dominantná orientácia človeka v ňom. Na kontempláciu, na kariéru, na zisk? Na "byť", na "mať"? Na cnosť, či na bohatstvo? Keď na miske váh jedno stúpa, druhé klesá. Ako hovoril Platón, "keď má v štáte vážnosť bohatstvo a boháči, tam sa cnosť a dobrí ľudia menej cenia".

Ľudsky dobrý život vyžaduje permanentnú starostlivosť o dušu a o všetky jej schopnosti, pomocou ktorých sa povznášame vyššie. Už u Sokrata nám svedomie (daimonion) ako jedna časť duše prikazuje vyhýbať sa zlu. A u Sv. Bonaventúru *synderesis* znamená prirodzenú náklonnosť vôle k dobru, táto iskra svedomia sa neobmedzuje len na výstražné znamenie pred zlom, ale vyzýva nás konať dobro.

Globalizácia, potreba dialógu medzi kultúrami. Práve s už skôr spomínanou stratou zmyslu pre tradičné hodnoty priateľstva, solidarity, vzájomnej úcty súvisí prerušenie rozhovoru, tak medzi osobami, ako aj medzi národmi, kultúrami... Pozrime na najrozmanitejšie "menšiny" vo svete i u nás: horľivo sa usilujú o spojenie s celým svetom, najmenej však s "väčšinou", s ktorou žijú vo vlastnom štáte. A tak si tu žijú ako v prírodnej rezervácii... Ale prerušili sme aj vnútorný dialóg, v zmysle skúmajúceho rozhovoru s vlastnou dušou. Pretože dialóg znamená snahu o preniknutie za slová, ale práve cez ne: prechádzať naprieč slovami, hľadať ich zmysel a pomáhať si navzájom.

V pervertovaných predstavách o osi zla, preventívnej vojne, konflikte civilizácií sa koncentrovane prejavuje zlyhanie živej komunikácie medzi kultúrami. Tak ako sa duša kultivuje v rozhovore, tak aj spoločnosť a kultúra závisí od vzájomnej komunikácie. Nie je pôvodne miestom konfliktu, ale miestom rozhovoru, a preto násilné riešenia nie sú nevyhnutné. V mieste rozhovoru sa otvára čas a priestor pre stretnutie a vzájomné porozumenie. Veď človek je vždy príbuzný iného človeka. A hoci by sme sa mali všetci na Slovensku chápať predovšetkým ako spriaznení, nemožno nevidieť, že v dnešnej dejinnej situácii tak musíme vidieť každého iného človeka, každý iný národ, každú inú kultúru. Sme lode na jednom oceáne sveta.

Dejinná situácia nie je prírodnou zákonitosťou. Je možnosťou, výzvou, šancou. A dnes je táto výzva - a potenciálna hrozba i potenciálna odmena - viacnásobná. Stretávame sa nielen s inými, ktorí žijú na druhej strane našich hraníc, pretože z viacerých hľadísk niet medzi nami hraníc a sme zaangażovaní na živote všetkých a so všetkými vo všetkých dobách a na všetkých miestach sveta. Človek je steblo trávy, život je širošia tráva. Človek je vlna na mori, život je nesmierne more.

Takáto situácia vzájomnej zaangażovanosti sa líši od podoby procesu komunikácie medzi kultúrami v jej dávnej dejinnej podobe, keď sa človek a celé národy sťahovali, obchodovali i bojovali. Historické osobnosti ako Alexander Macedónsky, Džingischán, Magellan, Kolumbus, Marco Polo prelamovali hranice v časoch mieru i vo vojnách, aby sa stretávali vo svojej "práci" s inými. A jej odlišnosť sa javí dajme tomu aj v situácii filozofie. Ešte pred desiatimi rokmi sa viacerí filozofi zaoberali napríklad otázkou, či existuje špecificky africká filozofia a či sa líši od európskej, zatiaľ čo dnes sa nepýtame či takáto filozofia existuje, ale či a ako sa táto filozofia angažuje v neustále sa transformujúcej realite sveta. A odpoveď vôbec nie je samozrejماً. Ak Gadamerov pojem fúzie horizontov vhodne zodpovedal príležitosti dospieť k hlbšiemu poznaniu inej osoby alebo iného národa a jeho kultúry, dnes si máme skôr uvedomiť, ako sa celý život vnára

do reality permanentne transformovaného sveta (novointegrovaného alebo dezintegrovaného?), do reality, ktorá zahŕňa všetky národy všetkých čias, v každom okamihu. Je to situácia, ktorá ohrozuje všetkých, a zároveň sa v nej ukrýva prísľub úžasného ľudského vzostupu ohraničeného iba ľudskými dimenziami. Naše konanie môže založiť buď storočný konflikt všetkých proti všetkým, alebo nové usporiadanie založené na skúmajúcom, hľadajúcom rozhovore približujúcom sa k harmónii, v ktorej "telo" i "duša" môžu žiť úplnejšie. Lahko sa to povie, však? Čo treba robiť, aby sa tak stalo?

Naša situácia, ako každá situácia, je možnosťou, ktorú treba naplniť, výzvou odkrývať pravdu o svojom probléme. Vidíme, že naším problémom je rozpad, atomizácia nielen štátov či zväzov štátov, ale aj najrozmanitejších, väčších i menších spoločenských foriem života i života jednotlivcov. Hľadanie modelu riešenia tohto problému vedie k úvahám o spoločenskom poriadku, o človeku, o jeho tvorivom potenciáli, o jeho duchovných rozmeroch a osobnej nesmrteľnosti. A o historickej osobnosti, ktorá je schopná svojou obrazotvornosťou aktivizovať potencie spoločnosti k nachádzaniu odpovedí na výzvy doby.

Každá politická societa si vytvorila svoj model riešenia svojho problému. V západnej tradícii sa realizovalo viac takých modelov, medzi inými model gréckej polis, model rímskeho impéria s jeho rýchlym pádom, ale aj model civilizácie a kolonizácie, model Božej ríše stavovského stredoveku alebo model národného štátu. A od druhej polovice 20. storočia sa stále viac vynára potreba modelu pluralizmu, ktorému je vlastný poriadok založený na princípe jednoty-v-rozmanitosti. Ako všetky predošlé modely ani tento nie je len výtvorom teoretického rozumu, ale je dôsledkom všetkých dejinných skúseností a vedenia. A ako to sami dnes pociťujeme, už vo svojich počiatkoch je narušovaný globalistickými snahami ako výrazom návratu k imperiálnemu a kolonialistickému modelu unipolárneho sveta.

Spiritus universorum. V tejto súvislosti mám na ume duchovnú iniciatívu už skôr spomenutého Mikuláša Kuzánskeho, ktorý v diele *O učenej nevedomosti* hovorí o duchu univerzality (*spiritus universorum*). Ten pôsobí v každom aspekte stvorenia. Jednotlivé kultúry, náboženstvá alebo národy sú prvkami diferenciacie, ale univerzum vo svojej totalite ako najdokonalejší poriadok je predpokladom každej jednotlivej veci, takže všetko môže byť vo všetkom (*quodlibet in quodlibet*). V rámci politického poriadku to znamená, že množstvo a variabilita ľudí a národov sa môže integrovať bez násillia na vlastnej identite, pretože totalita tohto poriadku je daná už vopred v totalite poriadku univerza.

Ďalší, hlbší pohľad na vzťah medzi Jedným a Mnohým u Kuzánskeho ukazuje, že každý človek je mikrokozmos, a teda nemá iba svoje miesto vo vesmíre, makrokozme, ale súčasne obsahuje celý kozmos v sebe v zvinutej forme (*complicatio - explicatio*). Každá osoba je univerzum v malom. Preto mierový poriadok sa nemôže zakladať na dajakej sekundárnej úvahe, ale môže existovať len vtedy, keď každý mikrokozmos má šancu rozvinúť sa vo svojej úplnej potencialite, čo môže urobiť len vtedy, ak sa všetky mikrokozmy maximálne rozvíjajú. To má úžasné implikácie pre vzťahy medzi ľuďmi, medzi národmi a medzi štátmi. Mierový poriadok suverénnych štátov môže existovať len vtedy, keď je každému umožnené rozvíjať sa tým najlepším možným spôsobom.

Preto treba venovať optimálnu starostlivosť spoločnému dobru a blahu, aby všetci občania mohli z neho prosperovať a ich nadanie sa mohlo rozvíjať. Iba ak si každý mikrokozmos uvedomuje, že v jeho vlastnom záujme je, aby sa všetky ostatné mikrokozmy vyvíjali tým najlepším spôsobom, iba ak každý štát a každý národ si želá rozvoj pre všetkých ostatných, iba vtedy môže nastať vzájomná dohoda a súlad (*konkordancia*) vo svete ako celku.

Preto tzv. mierové rokovania, ktoré sa zameriavajú iba na záležitosti vlastného konfliktu a len v rovine naňho obmedzeného analytického či logického porozumenia, nefungujú a neraz nevedli k uhaseniu konfliktu, ale naopak k jeho "rozpáleniu". Mali by sme začínať *koincidenčným myslením*, dosiahnutím súhlasu myslí o základnom ciele ľudstva ako celku, ktorým je rast, sebazdokonaľovanie a zušľacht'ovanie všeobecného potenciálu svetovej populácie ako podmienka kontinuálnej existencie budúcich generácií. Tieto filozofické otázky, ako predpoklad hľadania fungujúceho mierového usporiadania sveta, musia byť formulované na počiatku takýchto rokovaní.

Podľa Kuzánskeho jediný, vskutku ľudský spôsob myslenia chápe umenia, vedy a technické vymoženosti ľudstva ako veľké dary ľudstva, ktoré majú byť spoločným majetkom všetkých ľudí a národov, aby nebol vývoj žiadneho poškodený. Každý nový objav sa má odovzdať do medzinárodného fondu, ku ktorému má mať každý národ prístup, aby nebol znemožnený či spomalený jeho rozvoj.

Pred viac ako päťsto rokmi Mikuláš Kuzánsky napísal, že ľudská duša je substanciálne nadradená všetkej inakosti. Môže všetku inakosť eliminovať, pretože má ne-iný obraz, ne-inú predstavu všetkého. Keď duša myslí týmto spôsobom, nachádza sa v bezčasovom čase alebo, inak povedané, v simultaneite večnosti.

Dnes sa idea spoločenstva suverénnych národných štátov založená na spoločnom blahu všetkých, založená na medzinárodnom práve národov stala otázkou života a smrti pre celú ľudskú civilizáciu. Ak má teda ľudstvo prejsť babylonom "globalizovaného sveta" a prežiť krvavé tance okolo zlatého teľaťa a pritom si uchovať vlastný charakter ľudskosti s jeho slobodnou vôľou, schopnosťou revolty proti zlu ešte mocnejším dobrom a s tvorivou mysl'ou, potom aj pred nami stojí výzva rozvinúť, pre našu vlastnú spásu a spásu generácie aj vnúčať našich vnúčať, takú duchovnú silu, akú vyvinul Mikuláš Kuzánsky či Platón, také isté existenciálne zaujatie a zanietenie pre víziu spoločného dobra.

Od Noemovej archy k "elektronickému obojku". Ak pomyslíme na pôvodnú genetickú situáciu, z ktorej sa zrodila prapôvodná idea štátu, ako nám ju líči Platón v diele *Štát* na obraze lode, vidíme, že jednota členov posádky lode nie je biologická, nejde tu ani o rodinu, ani o kmeň. Platón hovorí o priateľstve, ktoré by malo zjednocovať všetkých Grékov. Pridáva ešte kvázibiologické tvrdenie, keď akcentuje myšlienku o "spriaznenosti" všetkých Grékov. Celkový dôraz kladie však na spoluprácu. Prírodnosť tejto nebiologickej jednoty medzi ľuďmi je daná faktom, že štruktúrálna charakteristika života posádky na lodi predchádzali ich neskoršiu racionalizáciu, t. j. boli tu pred ideou ako takou. Nutnosť, potreba a prirodzenosť takéhoto poriadku sa stala obsahom skúsenosti a poznania. Platónova metafora je jedným z takýchto aposteriorných poznání faktického, genetického a priori. Iným príkladom je Noemova archa z knihy *Genezis*.

Racionalizácia tejto kooperatívnej jednoty viedla ľudské uvažovanie k idei politickej jednoty, t. j. k idei štátu. Tento pojem je koncentráciou myšlienky jasného, stabilizovaného poriadku. Samotný termín štát však vytvorili Rimania. Prapôvodná genetická situácia bola situáciou gréckej lode s jej posádkou a lodivodom, zatiaľ čo Rimania boli pešiaci. Odtiaľ terestriálny nádych termínu štát (status, stabilný...). Posledným prejavom tejto ranej genetickej situácie bolo Britské impérium. Jeho úpadok by bolo možné, okrem iného, prisúdiť aj faktu, že význam navigácie v pôvodnom zmysle zatienila navigácia vo vzduchu.

Dnes sa rodí nová faktická situácia a nový duch. Je zatiaľ ťažké definovať a klasifikovať ju. Jej prejavom sú globalizačné procesy. A práve v týchto procesoch sa veľmi výrazne prejavuje absencia pravého umenia lodivodov, navigácie. O vodcovské slovo sa hlásia rôzni lídri, "führerovia" i voj(noví) vodcovia, ale o umení vedenia, vedenia, navigácie, hľadania, nachádzania a ukazovania dobrej cesty k dobrému cieľu asi veľa nevedia. Nepoznajú vlastnú dušu ani dušu posádky, národa a národov, nevedia, kde je domov a kde je cesta...

Jedným z mysliteľných dôsledkov prenesenia jazdy po súši, plavby z vody do vzduchu, osobnej komunikácie do virtuality by mohlo byť zmiznutie nám známej podoby štátu. Technická inovácia by mohla viesť k jeho nahradeniu novým typom spolupráce a poriadku. Pretože myšlienka vymedzenia a izolácie určitého územia - grécka polis, stredoveké mesto, balkanizované (rozbité, rozdrobené) štáty postsocialistickej éry - je dnes neudržateľná. V čase satelitných technológií komunikácie nemožno udržať izolovanosť nielen štátov, ale ani kontinentov. Zároveň sa otvára všadeprítomné oko elektronickej totálnej kontroly. Preto je potrebné, aby pri procesoch už neodvratnej globalizácie (ale stále s možnosťou záchranu jej ľudského charakteru) sme našli opäť pre ňu primerané umenie navigácie a vzdelaných, skúsených a čestných "navigátorov", ktorí by bezpečne a spravodlivo viedli loď sveta aj po rozbúrených vodách. Možno by tu pomohla aj inšpirácia modelom pôvodného národného štátu a posolstvo vznešeného rozhodnutia Panny Orleánskej.

Esenciu štátu a politického života ako takého určuje dialóg, komunikácia a kooperácia medzi ľuďmi. Každý človek potrebuje spoluprácu iných ľudí. Nejde tu o dajaký abstraktný spoločenský pud, ktorý by vysvetľoval pôvod a podstatu štátu, ale o racionálny zmysel a účel obsiahnutý v skrytej, v jeho základe utajenej faktickej pôvodnej situácii lode s jej posádkou a lodivodom, ktorí spoločne usilujú o spoločné dobro - bezpečnú plavbu do prístavu kladúceho sa ako pôda pre stavbu takého sveta, na ktorom ešte vždy bude človek môcť vytvárať miesto pre svoj domov.

Príspevok vznikol vo Filozofickom ústave SAV ako súčasť grantového projektu č. 2-301623.

PhDr. Jozef Pauer, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR